

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Кафедра реставрації та експертизи творів мистецтва

РОБОЧА ПРОГРАММА

ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК18 Історія та наукові дослідження в реставрації

(шифр та назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший(бакалаврський)
перший(бакалаврський) / другий (магістерський) / третій (освітньо-науковий)

галузь знань 02 КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

освітня програма Реставрація та експертиза творів мистецтва

факультет Образотворче мистецтво

ХДАДМ 2025

Робоча програма навчальної дисципліни Історія та наукові дослідження в реставрації для здобувачів вищої освіти 4 курсу першого (бакалаврського) рівня ОПП Реставрація та експертиза творів мистецтва.

Розробники:

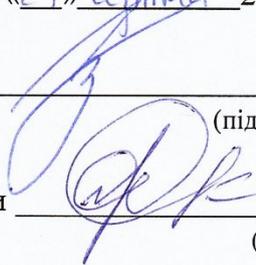

_____ (підпис)

Вячеслав ШУЛІКА

(ім'я та прізвище)

Робоча програма розроблена кафедрою реставрації та експертизи творів мистецтва та затверджена протокол від «27» серпня 2025 року № 23

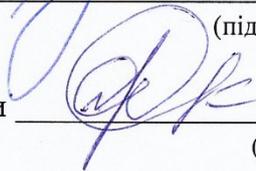
Завідувач кафедри

_____ (підпис)

Вячеслав ШУЛІКА

(ім'я та прізвище)

Гарант освітньої програми

_____ (підпис)

Наталя АНТОНЕНКОВА

(ім'я та прізвище)

УЗГОДЖЕНО

Декан ОМ факультету

_____ (підпис)

Ольга ІВАЩЕНКО

(ім'я та прізвище)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Методичною радою ХДАДМ

Протокол від «27» серпня 2025 року № 25-04

АНОТАЦІЯ

до навчальної дисципліни Історія та наукові дослідження в реставрації

Дисципліна Історія та наукові дослідження в реставрації відноситься до нормативних навчальних дисциплін циклу професійної підготовки, викладається відповідно до навчального плану, затвердженим методичною радою ХДАДМ.

В процесі навчання студенти знайомляться з розвитком реставраційної справи, розвитком технології реставрації станкового та монументального живопису, на прикладі як вітчизняного так і закордонного досвіду.

По закінченні курсу студент повинен знати основні історичні етапи розвитку реставрації в Україні та за кордоном, сучасні етичні норми реставрації, повинен відрізнити реставраційні втручання різних часів, характер реставраційних втручань, скласти історію побутування твору. Навчальним планом підготовки бакалаврів-реставраторів денної форми навчання, викладання дисципліни Історія та наукові дослідження в реставрації передбачено у 8 семестрі в обсязі 3 кредитів ECTS (90 годин).

В програмі викладено етапи та зміст навчання дисципліни, перелік рекомендованої літератури.

ANNOTATION

to the course *History and Scientific Research in Restoration*

The course *History and Scientific Research in Restoration* is a mandatory academic discipline within the professional training cycle and is taught in accordance with the curriculum approved by the Methodological Council of KSADA.

During the course, students become acquainted with the development of restoration practices and the evolution of restoration technologies for easel and monumental painting, using both domestic and international experience as examples.

Upon completion of the course, students should know the main historical stages of restoration development in Ukraine and abroad, as well as modern ethical standards of restoration. They should be able to distinguish restoration interventions from different periods, understand the nature of such interventions, and compile the provenance history of an artwork. According to the curriculum for full-time bachelor's students specializing in restoration, the course *History and Scientific Research in Restoration* is taught in the 8th semester and comprises 3 ECTS credits (90 hours).

The program outlines the stages and content of the course, as well as a list of recommended literature.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма здобуття освіти	заочна форма здобуття освіти
Кількість кредитів –3	Галузь знань 02 Культура і мистецтво	Обов'язкова	
	Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Мова навчання: <u>українська</u>	
Модулів – 2	Освітня програма Реставрація та експертиза творів мистецтва	Рік підготовки:	
Змістових модулів –		4-й	
Загальна кількість годин - 90		Семестри	
		8-й	
Тижневих годин для денної/заочної форми навчання: Аудиторних 1-й семестр - 2	Рівень вищої освіти <u>перший (бакалаврський)</u>	Лекції	
		16	
		Практичні, семінарські	
		14	
		Лабораторні	
		-	
		Самостійна робота	
		60	
Індивідуальні завдання:			
-			
Вид контролю: диф. залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни Історія та наукові дослідження в реставрації є розвиток наукової думки, концепцій, методів, стратегій та методик реставрації творів мистецтва.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни. Навчальна дисципліна Історія та наукові дослідження в реставрації має логічний зв'язок із дисциплінами: Основи реставрації творів мистецтва, Реставрація творів мистецтва, Експертиза творів мистецтва, Переддипломна практика, Навчальна практика, Кваліфікаційна робота бакалавра.

Зміст навчальної дисципліни передбачає вивчення етапів становлення наукової реставрації в хронологічному порядку. В 1 модулі теми побудовані за принципом чергування: «реставрація світських пам'яток» (олійний живопис) та «реставрація церковних (сакральних) пам'яток». Це зроблено через різницю в методах та підходах до реставрації. У 2 модулі таке протиставлення відсутнє через поступове зрівняння та відсутність принципової різниці в підходах до пам'яток.

Метою викладання навчальної дисципліни є: формування ретроспективного бачення художника-реставратора, етичних категорій реставратора, меж реставраційного втручання в пам'ятку.

Завдання формування цілісного бачення історії реставрації як певних етапів розвитку наукової думки, критичного підходу та диференціації в застосування методів та методик, технічних засобів та матеріалів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: основні історичні етапи розвитку реставрації творів мистецтва та галузевих наукових досліджень в Україні та за кордоном. Етичні норми реставрації.

вміти: відрізнити реставраційні втручання різних часів, давати їм відповідну оцінку.

Компетентності та програмні результати навчання навчальної дисципліни (згідно з освітньою програмою)

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
ЗК2. Здатність зберігати і примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство,	2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях. 5. Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.

<p>використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.</p> <p>ЗК14. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципів неприпустимості корупції та будь-яких проявів недоброчесності.</p> <p>СК1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища.</p> <p>СК2. Здатність володіти основними класичними і сучасними категоріями та концепціями мистецтвознавчої науки.</p> <p>СК8. Здатність проводити аналіз та систематизацію зібраної інформації, діагностику стану збереженості матеріально-предметної структури твору мистецтва, формулювати кінцеву мету реставраційного втручання.</p> <p>СК9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.</p> <p>СК11. Здатність проводити сучасне мистецтвознавче дослідження з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.</p> <p>СК12. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.</p>	<p>7. Відобразити морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого, декоративного мистецтва, реставрації та використовувати існуючі методики реставрації творів мистецтва в практичній діяльності за фахом.</p> <p>9. Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід.</p> <p>10. Володіти основами наукового дослідження (робота з бібліографією, реферування, рецензування, приладові та мікрохімічні дослідження).</p> <p>11. Визначати мету, завдання та етапи мистецької, реставраційної та дослідницької діяльності, сприяти оптимальним соціально-психологічним умовам для якісного виконання роботи.</p> <p>15. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.</p> <p>16. Розуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого, декоративного та сучасного візуального мистецтва.</p> <p>17. Популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, а також сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної самоідентифікації.</p>
---	--

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Тема 1. Реставраційна діяльність та наукові концепції реставрації в добу ренесансу.

Тема 2. Реставрація олійного живопису в 17 – 18 ст.: методи, технології.

Тема 3. Реставрація олійного живопису в першій половині 19 ст.: школи, методи, технології.

Тема 4. Реставрація творів сакрального мистецтва Середньовіччя від Візантії до кінця 19 ст.: методи роботи, класифікації пам'яток, від «поновлення» до спроб наукової реставрації.

Тема 5. Реставрація станкового олійного живопису другої половини 19 – початку 20 ст. Наукові дослідження.

Тема 6. Реставрація церковного мистецтва на початку 20 ст. Комерційна реставрація та наукова реставрація.

Модуль 2

Тема 7. Реставраційна діяльність в 1918-20-х рр. Наукові дослідження, методи роботи, Музейне містечко в Києві, перша програма розвитку реставрації в Україні.

Тема 8. Реставраційна діяльність в 30-х-40 рр. 20 ст. Репресії реставраторів. Заснування ДНДРМ (зараз ННДРЦУ) в Києві.

Тема 9. Реставраційна діяльність в 50-х-80 рр. 20 ст. Розвиток науково-реставраційної діяльності, реставраційна освіта, співіснування різних методів в реставрації.

Тема 10. Реставраційна діяльність в Україні і світі наприкінці 20 – першої чверті 21 ст.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		пр.	лаб.	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1.						
Тема 1. Реставраційна діяльність та наукові концепції реставрації в добу ренесансу	8	2				6
Тема 2. Реставрація олійного живопису в 17 – 18 ст.: методи, технології.	8	2				6
Тема 3. Реставрація олійного живопису в першій половині 19 ст.: школи, методи, технології.	8	2				6
Тема 4. Реставрація творів сакрального мистецтва Середньовіччя від Візантії до кінця 19 ст.: методи роботи, класифікації пам'яток, від «поновлення» до спроб наукової реставрації.	8	2				6
Тема 5. Реставрація станкового олійного живопису в другій половині 19 – початку 20 ст. Наукові дослідження.	8	2				6
Тема 6. Реставрація церковного мистецтва на початку 20 ст. Комерційна реставрація та наукова реставрація.	8	2				6
Разом за модулем 1	48	12				36
Модуль 2						
Тема 7. Реставраційна діяльність в 1918-20-х рр. Наукові дослідження, методи роботи, Музейне містечко в Києві, перша програма розвитку реставрації в Україні.	10	1	3			6
Тема 8. Реставраційна діяльність в 30-х-40 рр. 20 ст. Репресії реставраторів. Заснування ДНДРМ (зараз ННДРЦУ) в Києві.	10	1	3			6
Тема 9. Реставраційна діяльність в 50-х-80 рр. 20 ст. Розвиток науково-реставраційної діяльності, реставраційна освіта, співіснування різних методів в реставрації.	12	1	5			6

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		пр.	лаб.	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Тема 10. Реставраційна діяльність в Україні і світі наприкінці 20 – першої чверті 21 ст.	10	1	3			6
Разом за модулем 2	42	6	14			24
Всього годин	90	16	14			60

5. Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
Тема 7. Реставраційна діяльність в 1918-20-х рр. Наукові дослідження, методи роботи, Музейне містечко в Києві, перша програма розвитку реставрації в Україні. - Аналіз відреставрованих творів мистецтва	3
Тема 8. Реставраційна діяльність в 30-х-40 рр. 20 ст. Репресії реставраторів. Заснування ДНДРМ (зараз ННДРЦУ) в Києві. – Аналіз відреставрованих творів мистецтва	3
Тема 9. Реставраційна діяльність в 50-х-80 рр. 20 ст. Розвиток науково-реставраційної діяльності, реставраційна освіта, співіснування різних методів в реставрації. – Аналіз відреставрованих творів мистецтва	5
Тема 10. Реставраційна діяльність в Україні і світі наприкінці 20 – першої чверті 21 ст. – Аналіз відреставрованих творів мистецтва	3
Всього	14

6. Теми семінарських занять Не передбачене

7. Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Робота з науковою літературою, пошук характерних прикладів використання історичних технологій в реставрації.	6
Тема 2. Робота з науковою літературою, пошук характерних прикладів використання історичних технологій в реставрації	6
Тема 3 Робота з науковою літературою, пошук характерних прикладів використання історичних технологій в реставрації	6
Тема 4. Робота з науковою літературою, пошук характерних прикладів використання історичних технологій в реставрації	6
Тема 5. Робота з науковою літературою, пошук характерних прикладів використання історичних технологій в реставрації	6
Тема 6. Робота з науковою літературою, пошук характерних прикладів використання історичних технологій в реставрації	6
Тема 7. Робота з науковою літературою, пошук характерних прикладів використання історичних технологій в реставрації	6
Тема 8. Робота з науковою літературою, пошук характерних прикладів використання історичних технологій в реставрації	6
Тема 9. Робота з науковою літературою, пошук характерних прикладів використання історичних технологій в реставрації	6
Тема 10. Робота з науковою літературою, пошук характерних прикладів	6

використання історичних технологій в реставрації	
Всього годин	60

8. Індивідуальна робота *Непередбачене програмою*

9. Методи навчання

В навчальному процесі використовуються словесні, наочні, практичні, пояснювально-ілюстративні та дослідницькі методи. Системний підхід навчального процесу забезпечує методи навчання, такі як метод організації і проведення навчання, стимулювання і мотивації, контролю і самоконтролю в навчанні, інтерактивні та активні методи.

Серед інтерактивних методів застосовуються відповіді на запитання і опитування думок студентів; дискусії, мозковий штурм.

До активних методів відноситься виконання практичних завдань. Водночас зберігається інтерактивне спілкування з викладачем.

Наочний метод навчання спирається на візуальному сприйнятті інформації. в навчальному процесі активно використовуються ілюстративні матеріали.

Серед практичних методів застосовуються – виконання практичних робіт (Творчі роботи).

Також застосовуються методи дистанційного навчання, які не відрізняються від традиційних, крім онлайн формату.

10. Методи контролю

Програмою передбачено *рубіжні етапи контролю* у формі поточних переглядів практичних робіт та усного опитування. *Підсумковий контроль* засвоєння знань здійснюється у формі диф. заліку.

11. Розподіл балів, які отримують студенти (зразок)

ДИФ. ЗАЛІК

Поточне тестування та самостійна робота										Сума
модуль №1					модуль №2					
T1-2	T3-4	T5	T6		T7	T8	T9	T10		100
0-10	0-10	0-10	0-10	0-40	0-10	0-20	0-20	0-10	0-60	

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, диференційованого заліку, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D		
60-63	E	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

1. Прокопенко І. Методичний посібник Консервація і реставрація об'єктів культурної спадщини – Київ: Саміт-книга, 2021. – 436 с.: іл.
2. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Мінеральні фарби темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2004. 49 с.
3. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Органічні барвники темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2005. 56 с.
4. Методичні рекомендації кафедри РЕТМ розташовані у репозитарії ХДАДМ за посиланням: <https://www.ksada.org/repozytorij/kafedra-restavracziyi-ta-ekspertyzy-tvoriv-mystecztva/>

13. Рекомендована література

Базова:

5. Бенях Н. Львівський період у творчості Михайла Бойчука 1910 – 1914 рр. Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.05 Образотворче мистецтво. Львів: ЛНАМ, 2018. 285 с. <https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/specrada/Rozklad/18.10.18/dissertation%20Beniakh.pdf>
6. Бенях Н. Реставраційна діяльність Михайла Бойчука (з листів митрополита Андрея Шептицького та Іларіона Свенціцького). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2017. № 17. С. 34–41.
7. Іванисько С. І. До історії реставрації фрескового живопису Софії Київської. *Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток*. V Міжнародна науково-практична конференція, тези доповідей 23-27 травня 2005 року. Київ: ННДРЦУ, 2005. С. 113 – 117.
8. Краснова Т. Н. Становлення та розвиток спеціальності й кафедри реставрації творів мистецтва. *75 років вищої художньої школи Харкова 1921-1996*. Харків: ХХІІІ, 1996. С. 123 – 129.
9. Мисюга Б. До історії реставраційної справи в Галичині (1880 – 1939 рр.) Бюлетень 5. Львів: Львівська філія ННДРЦУ, 2003. С. 11- 13.
10. Свенціцький І. Про реставрацію і консервацію ікон та пам'яток. До двадцятип'ятиріччя Національного музею у Львові. *Діло*. 1931. № 386. С. 7–8.
11. Сидор О. Іларіон Свенціцький і реставраційна справа в Національному музеї у Львові. *Пам'ятки України*. 1996. № 3–4. С. 106–109.
12. Соколюк Л. Професор Михайло Бойчук як художник-реставратор. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Харків. 2001. Вип. 5. С. 38–39.
13. Сторчай О. В. Реставраційна майстерня лаврського музею культів та побуту (1924 – 1934) (з історії організації, формування та розвитку реставраційної справи в Україні). *Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток*. III Міжнародна науково-

практична конференція, тези доповідей 22-24 травня 2001 року. Київ: ННДРЦУ, 2001. С. 165 – 168.

14. Стрельнікова С. О. Науково-реставраційна рада в музеї. Стан. Проблеми. Рішення. Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. *Проблеми та шляхи їх вирішення*. IV Міжнародна науково-практична конференція, тези доповідей 20-23 травня 2003 року. Київ: ННДРЦУ, 2003. С. 156 – 158.

15. Стрельнікова С. О. ННДРЦУ – сучасний стан проблем. *Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток*. III Міжнародна науково-практична конференція, тези доповідей 22-24 травня 2001 року. Київ: ННДРЦУ, 2001. С. 160 – 170.

16. Тимченко Т. Бойчукізм і українська реставрація. *Образотворче мистецтво*. Київ. 1997. № 3–4. С. 60–62.

17. Тимченко Т. Микола Касперович. *Образотворче мистецтво*. Київ. 1998. № 2. С. 14.

18. Тимченко Т. Р. «Художник-реставратор»: до історії терміна. *Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток*. III Міжнародна науково-практична конференція, тези доповідей 22-24 травня 2001 року. Київ: ННДРЦУ, 2001. С. 175 – 177.

19. Тимченко Т.Р. До 130-ти річчя з дня народження М. І. Касперовича. Нові знахідки. *Могиланські читання 2015 року*. Новітні дослідження культурної спадщини України. Київ: НКПІКЗ, Олег Філюк, 2016. С. 97 – 100

20. Тимченко Т.Р. Київська школа реставрації станкового малярства (1920 – 1930 рр.). *Пам'ятки України: історія та культура*. Науковий часопис, №4. 2001. С. 47 – 71.

21. Тимченко Т.Р. Матеріали музейної наради 1928 року про реставраційну справу. *Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації*. Наукові доповіді XI Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 11 – 14 вересня 2018 року. Частина II. Київ: ННДРЦУ, 2018. С. 169 – 172.

22. Тимченко Т.Р. Микола Касперович: матеріали до біографії. *Українська художня культура: історія та сучасні проблеми*. Збірник наукових праць. Київ: Інститут культурології НАН України, 2012. С. 57 – 71.

23. Тимченко Т.Р. Музейний напрям реставрації в Україні. Київська школа. 1920 – 1940 рр. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.08. - Музеєзнавство; зберігання художніх цінностей та пам'яток архітектури. Київ: НАОМА, 1998. 21 с.

24. Тимченко Т.Р. Проблеми реставраційної освіти в Україні. *Музей та реставрація в контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності*. Матеріали V науково практичної конференції 24 – 25 вересня 2020 р. Київ Україна. Київ: Фенікс, 2020. С. 268 – 272

25. Тимченко Т.Р. Реставрація ікон Ігорівської Богоматері та св. Миколи Мокрого у 1924 році (за матеріалами київських архівів). *Музеєзнавство та пам'яткознавство*. С. 156 – 166.

26. Шуліка В.В. Історія реставраційної справи на Слобожанщині. *Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації*. Наукові доповіді XI

- Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 11 – 14 вересня 2018 року. Частина II. Київ: ННДРЦУ, 2018. С. 239 – 242.
27. Шуліка В.В. Кафедра реставрації та експертизи творів мистецтва Харківської державної академії дизайну і мистецтв в історії реставраційної справи на Слобожанщині. *Вісник ХДАДМ*, № 2, 2021. Харків: ХДАДМ, 2021. С.186 – 198.
28. Шуліка В.В. Реставраційна справа на Слобожанщині: до заснування секції Реставрації творів мистецтва Харківської організації Національної спілки художників України. *Образотворче мистецтво* #2/2017. Київ: НСХУ, 2017.С. 22 – 25.
29. Шуліка В.В. Валер Бондар: живопис на склі, творчий метод, техніка, матеріали, реставрація. Український мистецтвознавчий дискурс. №4, 2023 Київ: Національний авіаційний університет; Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 111 – 117. DOI статті <https://doi.org/10.32782/uad.2023.4.15>; Веб-посилання на публікацію: <http://uad-jrnl.nau.in.ua/index.php/uad/article/view/171/140>
30. Шуліка В.В. Живопис на склі Валера Бондаря: досвід реставрації. *Наукова реставрація: досвід та новації*. Наукові доповіді XII Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 21 – 22 червня 2023 р. Київ: ННДРЦУ, С. 447 – 451.
31. Шуліка В.В. Тридцять років кафедри реставрації та експертизи творів мистецтва Харківської державної академії дизайну і мистецтв. *Міжнародна наукова конференція «30 років кафедрі реставрації та експертизи творів мистецтва»*. Збірник наукових матеріалів. 22 листопада 2024 року, ХДАДМ. Харків: ХДАДМ, 2024. С. 6 – 10.
32. Шуліка В.В., Долуда А.О., Кілочко М.М. Рани війни: розпис Миколи Уварова в колишній садибі Михайла Соколова у Харкові. *Міжнародна наукова конференція «30 років кафедрі реставрації та експертизи творів мистецтва»*. Збірник наукових матеріалів. 22 листопада 2024 року, ХДАДМ. Харків: ХДАДМ, 2024. С. 26 – 29.
33. Шуліка В. В. Ведута «Собор у Фердені»: з досвіду реставраційної практики в Берліні. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції 18 – 19 вересня 2025 р. Київ: НЗ «Києво-Печерська лавра», ГО «Асоціація реставраторів України», 2025. С. 338 – 345.

Допоміжна:

1. Бардік М. Оновлення розписів Великої лаврської церкви у першій половині XIX ст. *Пам'ятки України: історія та культура*, № 2 лютий 2014 р. Київ: ДП «Національно газетно-журнальне видавництво», 2014. С. 16 – 19.
2. Іванисько С. І. До історії реставрації фрескового живопису Софії Київської. *Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток*. V Міжнародна науково-практична конференція, тези доповідей 23-27 травня 2005 року. Київ: ННДРЦУ, 2005. С. 113 – 117.

3. Свенціцький І. Про реставрацію і консервацію ікон та пам'яток. До двадцятип'ятиріччя Національного музею у Львові. *Діло*. 1931. № 386. С. 7–8.
4. Сидор О. Іларіон Свенціцький і реставраційна справа в Національному музеї у Львові. *Пам'ятки України*. 1996. № 3–4. С. 106–109.
5. Шуліка В.В. Історія реставраційної справи на Слобожанщині. *Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації*. Наукові доповіді XI Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 11 – 14 вересня 2018 року. Частина II. Київ: ННДРЦУ, 2018. С. 239 – 242.
6. Шуліка В.В. Кафедра реставрації та експертизи творів мистецтва Харківської державної академії дизайну і мистецтв в історії реставраційної справи на Слобожанщині. *Вісник ХДАДМ*, № 2, 2021. Харків: ХДАДМ, 2021. С.186 – 198.

14. Інформаційні ресурси

1. 1. <http://restorer.kiev.ua/>